

גודל אתרוג | הרב אריה שטרן

במשנה (סוכה לד): ישנה מחלוקת בין ר' מאיר לר' יהודה בגודל האתרוג המינימלי:

שיעור אתרוג הקטן רבי מאיר אומר: כאגוז, רבי יהודה אומר: כביצה.

כל הראשונים פסקו הלכה כר' יהודה, וכך כותב הרא"ש (סימן ל"ד) וכן הרמב"ם (הלכות לולב ז', ח') וכן בשו"ע (או"ח סי' תרמ"ח, סעי' כ"ב). ובפשטות נפסקה הלכה כך כיוון שישנו כלל (עירובין מו:) שבמקום שנחלקו ר' מאיר ור' יהודה הלכה כר' יהודה.

אלא שישנה תימא, במסכת בבא קמא (ט) הגמרא דנה בסוגיית הידור מצווה, ושם אומרת הגמרא שאדם צריך להשקיע כדי להדר במצווה עד שלישי, ומסביר רש"י (שם) שזה נידון ע"פ התשלום, שישנו התשלום הרגיל ושלישי ממנו במחיר זה ההידור, התוס' והרא"ש (שם) אומרים שאין מדובר במחיר אלא על גודל, ומביא התוס' שאם אדם מצא אתרוג בגודל של אגוז וישנו אתרוג גדול ממנו בשלישי זה ההידור.

ישנה תימא גדולה, שהתוס' מביאים שהשיעור המינימלי הוא אגוז, שהרי הלכה כר' יהודה? והרא"ש בעצמו גם פסק כך ואם כן מדוע כתב בסוגיית ההידור כאגוז.

ודן בשאלה זו הבית יוסף (או"ח סימן תרנ"ו) ומביא סמ"ג (עשין מד קכא): בו כתוב בדומה לתוס' אבל עם שינוי שבו כתוב שאם מצא אתרוג באגוז או ביצה יהדר בשלישי. ומסביר הבית יוסף שהכוונה של הסמ"ג היא שבסוגיית הידור המצווה לא נכנסים לפסיקה אלא העיקר הוא ההידור, וגם התוס' והרא"ש התכוונו לדוג' בעלמא. ובפסקי תוס' בבבא קמא (אות ל"ט) כותב כמו הסמ"ג.

וזה תימא, שהרי התוס' והרא"ש יכלו להביא את הדוג' של ההלכה הפסוקה ומדוע הביאו את ההלכה שלא נפסקה?

מביא ה'בית יוסף' מהרי"ק (שורש ס"ב) שאמר שהראשונים נקטו אגוז בדווקא, שעליה יש עניין של הוספת שלישי מה שאין כן בביצה. והשאלה היא מדוע?

יש להבין מה יסוד המחלוקת.

הגמרא (סוכה לא): אומרת שבדעת ר' יהודה, שאמר כביצה, הסיבה היא אחת משתיים:

א. כתוב "פרי עץ הדר" באתרוג, ו'הדר' פירושו שיש לו מראה יפה, ואתרוג פחות מגודל כביצה זה לא הדר.

ב. אתרוג שלא הגיע לגודל כביצה זה גילוי מילתא שלא נגמר הפרי, "בעין גמר פירי", גודל הביצה הוא סימן לגמר הפרי.

להלכה נפסקו שני הטעמים, והשאלה היא מה הנ"מ בין שני הטעמים?

יכולה להיות נ"מ במקרה שאתרוג בגודל כביצה, בידוע שנגמר בישולו, והאתרוג הצטמק. אם משום גמר פירי, היה כבר כביצה ולכן היה לו גמר פרי, אלא שמשום ההדר ליכא. ועל דבר זה ישנו ביאור הלכה מפורש (או"ח סי' תרמ"ח, סעי' כ"ב) שמביא חיי אדם שפוסק שישנה בעיה של הדר במקרה כזה. אמנם יש

רעק"א (סי' תרמ"ט, סע' ה')¹ שלא לומד כך, שהמגן אברהם (ס"ק כ"ז) שזה יהיה כשר רק במקרה שישאר כביצה, וחולק עליו רעק"א (הגהות על המגן אברהם שם) ואומר שגמר פרי זה העיקר.

והשאלה היא מה טעמו של ר' מאיר שאומר כאגוז, שהגמרא לא דנה בפסיקתו, ותיאורטית אפשר להגיד שהטעמים שלו שווים לטעמיו של ר' מאיר.

ה'חזון איש' (סימן קמ"ח, ס"ק ב') מחדש שר' מאיר לא מצריך גמר פירי, שאם היה מצריך, היה מודה לר' יהודה, ור' מאיר דורש רק הדר ואומר שבשביל זה מספיק רק אגוז, ור' יהודה הולך הפוך, שאם היה מצריך הדר, היה מסכים שאגוז זה כבר הדר, אלא שהוא מצריך גמר פירי ולכן פסק כביצה. והנ"מ בדין זה הוא בדין של אתרוג שהיה כביצה והצטמק, שכיוון שצריך שיעור הדר, מספיק כאגוז, ולזה גם ר' יהודה מסכים.

אמרנו שנדרש להוסיף שליש בגודל עבור ההידור, אם הגודל המינימלי הוא בגלל גמר פרי, שייך בזה הידור בשליש? ולכן יש לומר שהשיעור המינימלי הוא בגדר של הדר, ואם המוסכם הוא שהשיעור הוא אגוז, זו הסיבה שכתבו התוס' והרא"ש שיעור אגוז בהידור, וזו סברת המהרי"ק שבגינה אין צריך להוסיף שליש על ביצה ובאגוז כן.

אלא שניתן לומר אחרת, שלא משנה מה הסיבה לשיעור מינימום, האם משום הדר או משום גמר פירי, סוף סוף צריך לא להיות במינימום וזה ההידור, ויכול להיות שזו סברת הסמ"ג.

¹ שם מובא על אתרוג שנחסר במהלך החג שההלכה היא שכשר.